

Pažintinė išvyka į Keturiasdešimt Totorių kaimą

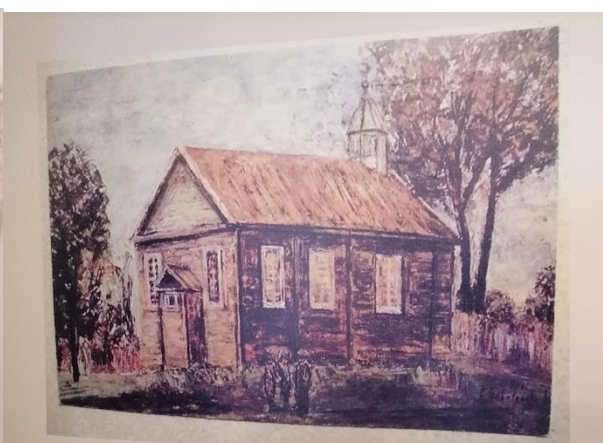
Lapkričio 24 d. grupė emeritų su žmonėmis (28 asmenys) susibūrė išvykai į Keturiasdešimt Totorių kaimą (Vilniaus r., netoli Pagirių gyvenvietės). Vykome patogiu autobusu, kurio užsakymu pasirūpino VU Tarybos sekretorė Vita Gembutienė. Kelionėje mus lydėjo buvęs Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas prof. Adas Jakubauskas, kelių leidinių apie Lietuvos totorius bendraautoris, Krymo totorių parlamento atstovas Lietuvoje. Pakeliui į Pagirius išgirdome apie totorių dalyvavimą 1863 m. sukilime – Vilniaus miesto barikadose Pohuliankoje. Pasiekę Pagirių gyvenvietę, sužinojome apie čia prie Vokės upelio buvusius net 4 totorių kaimus, iš kurių išliko tik vienas – Keturiasdešimt Totorių kaimas. Kiti buvo sugriauti (taip pat ir šių kaimų totorių kapinės), jų vietose statant Pagirių šiltnamių kombinatą (apie 1970 m.). Panašus likimas kiek anksčiau ištiko ir Vilniaus Lukiškėse totorių kapinės (1962 m. jų vietoje iškilo MA Puslaidininkių fizikos institutas) ir mečetė (1968 m.). Bet atminimo lentelė ant Lukiškių kalėjimo išorinės sienos skelbia, kad „*šioje vietoje buvo Lietuvos totorių kapinės, kurios 1901–1902 m. statant Lukiškių kalėjimą caro valdžios sprendimu sunaikintos*“. Lietuvos totoriai buvo ypač aktyvūs karinėje veikloje: pulkininkas Aleksandras Chaleckis buvo vienas atgimstančios Lietuvos kariuomenės 1918 m. kūrėjų.

Keturiasdešimt Totorių kaime pravažiavome pro veikiančias kapines (beje, jos konfesinės – priklauso musulmonų sunitų bendruomenei) ir sustojome prie mečetės – vienaaukščio medinio pastato su keturšlaičiu skardiniu stogu ir nedideliu bokšteliu (minaretu), paženklinutu Islamo simboliu (pusmėnuliu). Prie įėjimo – lentelė su užrašu „Musulmonų sunitų mečetė. Minima nuo 1558 m.“ Ji naujai atverta tikintiesiems 1993 m., o istoriniuose šaltiniuose paminėta laiške Osmanų sultonui XVI a. viduryje. Palikę žiemos apavą priebutyje, užsimovėme raštuotas vilnonės kojines ir suėjome į mečetės vidų. Grindys padengtos kilimais, atskirta patalpa moterims, balkonas – vaikams. Interjeras kuklus, sienos papuoštos bareljefais su ištraukomis iš Korano, yra neaukšta sakykla rytų pusėje. Mečetė turi savo imamą – Romualdą Krinickį. Joje vyksta penktadienio maldos, Ramadano apeigos (vakarais skaitomas Koranas). Šalia mečetės matėme paminklinį akmenį, pastatytą 1997 m. minint totorių persikėlimo į Lietuvą 600-tąsias metines. Jame iškaltas ketinimas pastatyti šioje vietoje paminklą Vytautui Didžiajam. Beje, paminklą Vytautui Didžiajam Lietuvos totoriai savo lėšomis pastatė Raižių gyvenvietėje (Alytaus r.).

Vėliau susirinkome gretimai esančiuose totorių bendruomenės namuose – jų kultūros centre, atidarytame 2014 m. gavus ES finansavimą. Čia mūsų laukė bendruomenės pirmininkė Fatima Buinovska, židinio šiluma, padengti stalai, ant kurių totoriškas šimtalapis ir arbata. Patalpoje – informaciniai stendai apie Lietuvos totorių bendruomenę, Kauno totorių bendruomenę, apie žymius Lietuvos totorius karius, taip pat apie totorių kulinarinį paveldą. Prof. A. Jakubauskas pranešime minėjo istorinius įvykius, lėmusius Lietuvos ir Totorių sąjungą: nuo kunigaikščio Gedimino, chano Džanibeko sąjungos su Algirdu 1350 m. iki totorių atsikėlimo į LDK Vytauto valdymo laikais (nykstant Aukso Ordai). Jų pirmosios gyvenvietės **1397 m.** atsirado prie Vokės upės, vėliau ir kitose vietovėse – net ties Punia. Jau XVI a. žinomos totorių karių formuotės LDK – Jušinių, Naimanų, Barinų, Ulanų vėliavos. Paminima, kad pasitikėjimas totoriais buvo didelis, XVIII a. LDK atsirado jų priešakinė sargyba, susikūrė ulonų kavalerija. Karingi totoriai tarnavo Prūsijos kariuomenėje. Žinoma net 20 totorių kilmės generolų rusų caro armijoje, bet totoriai taip pat dalyvavo ir T. Kosčiuskos 1794 m. sukilime (sukilėlių vadas Jokūbas Jasinskis buvo totorių kilmės, tad, matyt, neatsitiktinai Keturiasdešimt Totorių kaimo mečetėje rastos šio sukilimo totorių vėliavos, jos perduotos Kauno istorijos muziejui), ir vėlesniuose 1861–1863 m. sukilimuose. Profesorius išsamiai papasakojo apie totorių giminės iškilias asmenybes, jų biografines istorijas, diplomatines ir karines karjeras. Detaliau galima rasti A. Jakubausko, G. Sitdykovo ir S. Dumino 2009 m. knygoje „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“.

Po to peržiūrėjome vaizdinę medžiagą apie totorių ginklus, aprangą, totorių gyvenviečių paplitimo Lietuvoje ir Minsko regione žemėlapius. Besiklausant pranešimo, ponja Fatima pavaišino turkiška kava, pyragėliais su mėsa ir su bulvėmis, kuriuos paruošė gretimai esančioje virtuvėje totorių bendruomenės moterys, vadovaujamos VŠĮ „Pas totorius“ vadovės Zitos Milkamanovič. Po šio šilto ir informatyvaus bendravimo Klubo prezidentas prof. V. Pšibilskis pareiškė emeritų padėką už išsamų pranešimą ir įteikė prelegentui tik ką išleistą VU leidykloje knygą „Vilniaus universiteto profesoriai emeritai“, padarėme bendrą nuotrauką.

Bendruomenės namuose sudomino iliustruotas leidinys „Keturiasdešimt totorių kaimas“ (48 psl, 2018 m) su išsamia kaimo istorija, apie iš čia kilusias asmenybes ir apie dabartines bendruomenės veiklas. Taip pat susipažinome su kitu Lietuvos totorių periodiniu leidiniu – 16 psl. žurnalu „Lietuvos totoriai“, leidžiamu nuo 1995 m. lietuvių kalba, jau išleista 170 numerių. Pasklaidėme ir prof. Tamaros Bairašauskaitės knygą „Lietuvos totorių istorija“. Grįžome į Vilnių mąstydami, kad santykiai tarp tautų – Lietuvos totorių ir lietuvių – yra gyvas pavyzdys, jog net skirtingo tikėjimo bendruomenės gali taikiai sugyventi šimtmečiais, jei šie santykiai lojalūs valstybei, demokratiški ir gerbantys tautinę atmintį.

Viršuje – Keturiasdešimt Totorių kaimo mečetė; apačioje – Raižių kaimo bendruomenės mečetė (kairėje) ir buvusi Lukiškių totorių mečetė Vilniuje (dešinėje)

Ekskursijos vadovas prof. Adas Jakubauskas ir emeritai Keturiasdešimt Totorių mečetėje

Totorių bendruomenės namuose emeritai klausosi prof. Ado Jakubausko pranešimo

Klubo Prezidentas prof. emeritas V. Pšibilskis dėkoja pranešėjui, įteikia knygą „Vilniaus universiteto profesoriai emeritai“

Bendra dalyvių nuotrauka

Papildoma informacija apie Lietuvos totorių bendruomenes

Paminklinis akmuo šalia Keturiasdešimt Totorių kaimo mečetės, minintis totorių persikėlimo į Lietuvą 600-tąjį jubiliejų (2022 rugpjūtis)

Paminklo Vytautui Didžiajam atidengimas Raižių kaimo totorių bendruomenėje 2012 m. vasarą. Paminkas pastatytas totorių bendruomenės lėšomis. Matome Kaišiadorių vyskupijos vyskupą, totorių muftiją ir EP narį V. Landsbergį

VšĮ „Pas totorius“ vadovė Zita Milkamanovič pademostravo šventinius totorių rūbus ir savo sukurtą dekoraciją – puse mėnulį

Ekskursijos aprašymą parengė atsakingas už šį Klubo renginį prof. emeritas K. Jarašiūnas. Nuotraukos prof. emeritų K. Jarašiūno, A. Orliuko, E. Manstavičiaus ir iš prof. A. Jakubausko (jam leidus) pranešimo medžiagos